

Kedo je upravičen potrditi in posvedočiti popolno znanje dež. jezikov?

V zadnjem času čule so se pogostem pritožbe, da pri naših sodiščih nameščeni sodniki in drugi javni funkcionarji niso slovenščine toliko zmožni, kolikor treba za pravilno in gladko občevanje s strankami. To je gotovo nedostatek, ki ga moramo grajati, in z vsemi sredstvi smo dolžni delovati na to, da se v sodiščih razpravlja v pravilni slovenščini, ker le to je dostojno javne razprave. Vsako pačenje jezika je tolikanj bolj neumestno, ker s tem trpi ugled sodišča in svečanost sodnega postopanja, strankam pa se vzbujajo čudni pomisleki in celo posmehi.

Naši zakoni določajo, da mora znati vsak državni uradnik popolnoma ne le nemški, temuč tudi v deželi navaden jezik.

Dvorni dekret z dne 26. februarja 1818, pol. zak. zb. zvez. 46. št. 14 določa, da morajo nameščeni uradniki znati ne le jezik dežele, nego tudi kraja, kjer so nameščeni, v polni meri. Isto zabičuje vnovič dvorni in ministerki dopis z dne 7. februarja 1827, pol. zak. zb. zvez. 55. št. 16.

Vzlic temu se vedno ponavlja dejstvo, da se nameščajo posebno v Slovencih in ravno v pravosodji sodniki, uradniki in javni notarji, ki ne znajo skoro nič slovenski, ali pa govoré in pišejo tak jezik, da se jim smeje celo priprosto kmetsko ljudstvo v obraz. Vzpričo tega nastane vprašanje, kako so taki sodniki, uradniki in javni notarji dokazali znanje slovenščine, ko so se dali namestiti med trdimi Slovenci?

Jezikovne razmere pri nas niso urejene jednotno in glede dokaza o znanji slovenščine osobito nimamo nikacih predpisov v obče.

Naravno bi torej bilo zahtevati dokaz po zrelostnem spričevalu kake javne srednje šole, kajti ti zavodi imajo po učnem načrtu namen, privedi učence tako daleč, da so po dovršeni srednji šoli, položivši zrelostni izpit, popolnoma zmožni jezikov, ki so bili obligaten učni predmet. Glede neobligatnega pouka vseh predmetov, torej tudi jezikov velja načelo, da učenec

pridobi znanje za silo; kajti za te predmete nedostaje časa, da bi se obiskovalci zamogli izobraziti popolnoma.

Iz tega izhaja pač neovržno, da svedoči zrelostno spričevalo srednjih šol jedino in izključno popolnem dobro znanje slovenščine, ako je maturant obligatno pouk slovenskega jezika obiskoval.

Znano pa je, da se v tacih zrelostnih spričevalih pogostem nahajajo redi glede jezikov, katerih se je dotičnik neobligatno učil, ne da bi bil delal zrelostni izpit. Imeli smo priliko videti dokaj tacih spričeval ljubljanskih srednješolskih zavodov, ne le glede slovenščine, temveč tudi glede francoščine, laščine in celo agronomije, dokler se je ta poučevala kakor prosti predmet na ljubljanskem gimnaziju. Nismo pa čuli, da bi se bil kedo izmed tacih učencev hvalil, da zna popolnem francoski ali laški, ali da bi tak povoljni red iz poljedelstva nadomeščal spričevalo kake srednje poljedelske šole in usposobljal za službo popotnega učitelja.

Drugače se je ravvalo in se še ravna glede slovenščine; kajti dosti je tacih učencev, ki se v srednjih šolah pač niso brigali za to, da bi se pošteno priučili slovenščine, a nekateri so jako neradi pohajali k prostemu slovenskemu pouku. Ko pa so, dovršivši vseučilišče, iskali javne službe in kruha med nami, tedaj jim je ona mrvica slovenščine kaj prav prišla in, dasi neveščji jezika, trdili so na ves glas, da znajo zaničevani jezik do cela dobro.

Ali v praksi se kaže, da govore in pišejo uradniki take vrste čudno spačen jezik, kateri ni podoben nobenemu živemu jeziku.

Pravosodju preti po uradnikih, neveščjih jezika strank, s kojimi jim je opraviti, nepregledna škoda, ki se ne da popraviti. Iz neznanja jezika izhajajo še dandanes med nami napačne razsodbe, sodne odločbe in notarske pogodbe, in prav le-te so dostikrat povod dolgim in dragim pravdam, ki pripravijo našega kmeta ob imetje in streho.

Uzrok tej nesreči pa je, da se pri nameščanji sodnikov, uradnikov in notarjev, ne gleda na temeljito znanje slovenščine, akopram je popolno znanje deželnega jezika v zakonu takisto utemeljena zahteva, kakor so druge predpisane kvali-

fikacije. Nameščajo se ljudje, ki so le količkaj dokazali, da so kedaj pohajali kako prosto slovensko urico in o tem donesli uborno spričevalce. Jasno je, da taka spričevala ne morejo dokazati znanja slovenščine niti za silo ne, še manje pa jih je moči staviti v jedno vrsto z zrelostnimi spričevali srednjih šol.

Na podlagi tacih spričeval smeli bi se prositelji morda nameščati le v krajih, koder zadošča znanje slovenščine za silo, kjer so Slovenci v veliki manjšini. Nikakor pa ne v čisto slovenskih pokrajinah, kjer je uradovati izljučno ali po veliki večini slovensko. To je zahteva za zvršitev jezikovne ravnopravnosti, če ne so zakoni samo na papirju, ker nedostaja sposobnih ljudi, ki bi jih zvrševali.

Nastane vprašanje, kako naj se najvišje instance pouče o popolnem znanji slovenščine glede prositeljev?

Načelo velja za nameščanje vseh konceptnih uradnikov, notarjev in javnih profesorjev, da morajo izkazati potrebno strokovno znanje s spričevali, pridobljenimi na visokih šolah, in pri izpitnih komisijah, sestavljenih večinoma iz visokošolskih profesorjev in višjih državnih uradnikov. Tega načela drže se najvišji vladni organi, kojim pristojna pravica imenovanja tako strogo, da ne imenujejo nikogar, ki se ni izkazal z zakonitimi spričevali o zadostnem znanji. Privatna spričevala še tako izurjenega prosilca ne zadoščajo.

Ker je znanje jezika istotako potreben postulat zadostne kvalifikacije prosilca, velja logično isto načelo. Glede nemščine se to strogo zahteva tudi od prosilcev za čisto nenemške pokrajine in to brez potrebe.

Načelo ravnopravnosti deželnih jezikov zahteva isto tudi glede nenemških jezikov. Na kvar Slovencev se to načelo dosedaj pri nas ni uveljavljalo, večinoma z izgovorom, da ni najti posebno za kronovine z dvema ali več deželnimi jeziki zadostno kvalifikovanih prosilcev. S tem pa se je uže priznalo načeloma, da imajo jezikovno kvalifikovani prosilci sami po sebi prednost od nekvalifikovanih ali le za silo usposobljenih.

Dokler nismo imeli srednjih šol, na kojih se je gojil naš materni jezik in se je dala prilika vsakemu se ga priučiti, dalo se je to postopanje opravičevati, sedaj pa ne več.

Iz tistih časov, ko nismo imeli nobene slovenske srednje šole, ostala nam je še naredba ministerstva za bogočastje in nauk z dne 27. decembra 1849 drž. zak. št. 15 iz l. 1850. Povod te naredbe je bil, kakor pravi uvod, ker je v tedanjem času nastala potreba mnogim mladim možem, da se izkažejo z znanjem kateregakoli deželnega jezika verodostojno.

Ta naredba velja torej za one, ki niso imeli prilike priučiti se nenemških jezikov na javnih srednješolskih ali visokošolskih zavodih, in le toliko, kolikor poznejšnji zakoni niso izpremenili teh določeb.

Po tej naredbi poklicani so izdajati javna spričevala o znanji jezikov strokovni vseučiliški profesorji in učitelji na tehnikah. Izpiti se morajo vršiti pri profesorjih vpričo dekana modroslovne fakultete ali ravnatelja tehnike.

Brez razloga se ni položila ta važna naloga možem, ki so morali dokazati najvišjo stopinjo znanstvene in strokovne izobraženosti. To je bila garancija, da se niso oglašali k takim izpitom ljudje, opremljeni za silo z jezikovnim znanjem, ker ni mogoče od teh mož strogega znanstva dobiti zadostnega spričevala, ne da bi se izkazalo zadostno znanje.

Toda v tistih časih bilo je radi pomanjkanja železnic in drugih prometnih zvez potovanje iz province na oddaljene visoke šole težavna, zamudna, draga in marsikomu nemo-goča stvar. Izjemoma se je torej dovolilo onim, ki niso bivali v mestih z visokimi šolami, da so smeli polagati te izpite tudi na gimnaziju in, če ni bilo niti gimnazija, na višji realki, pri javno nameščenih strokovnih učiteljih vpričo ravnatelja. Ti učitelji z ravnatelji imajo po besedilu večkrat omenjene naredbe pravico izdajati spričevala.

Nikjer pa ni rečeno, da imajo taka spričevala jednako veljavo s prej navedenimi. To je tudi samo po sebi umevno. Za silo se izkaže s takim spričevalom znanje jezika, nikakor pa ne v polni meri, kakor zahtevajo zakoni od državnih uradnikov in javnih notarjev.

Velika nevarnost je, da odločujejo pri tacih izpiti v malih mestih postranski momenti in osebna znanja in da dotični strokovni profesorji ne morejo oddati povse neodvisno svo-

jega mnenja. Nadalje je za izpitate odmerjen čas in gradivo tako majhno, da izpraševalcu ni moči zadobiti točne sodbe o znanji izprašanega kandidata. Tudi se ne vrši izpit javno.

Znani so slučaji iz zadnjega časa, da so se taki izpiti vršili na višji realki vpričo ravnatelja, ki sam ni večš slovenščine, dasi sta v dotičnem mestu dva srednješolska zavoda z ravnateljema, veččima slovenščine. Umevno je, da se kandidat, ki ima slabo vest glede svojega znanja, rad izogne popolnem slovenski komisiji. Isto tako jasno pa je iz besedila naredbe, da je take izpitate polagati v prvi vrsti na gimnaziju, in le, če ga ni v istem kraju, na višji realki. Kake veljave je tako spričevalo, to prepuščamo sodbi vsacega razumnika.

Posledica tacihi spričeval pa je, da se odrivajo popolnem usposobljeni kompetentje pri oddaji služeb, nesposobni in jezika nezmožni pa se nameščajo na podlagi takega polovičarskega znanja.

Pač imamo sredstvo, da se takemu polovičarstvu pride v okom. Organi, ki so poklicani pri imenovanjih staviti svoje predloge in prositeljem izdajati kvalifikacijo, imajo navadno vednost o jezikovni sposobnosti prosilcev. Toda razni oziri jih ovirajo govoriti o tem jasno in odločno navzgor.

Primeri se tudi, da tisti ki stavijo predloge, sami niso zmožni jezika; kako veljavo ima njih izrek, tega nam ni treba povdarjati. Zakonite določbe pa so o tem glede državnih uradnikov do cela nedostatne.

Izmed novejših zakonov, ki se s tem vprašanjem bavijo, določa notarski red z dne 25. julija 1871 št. 75 drž. zak. v §-u 6. *lit. e*, da mora vsak prosilec za notarska mesta poleg drugih sposobnosti dokazati potrebno znanje deželnihi jezikov. To je zakonita zahteva, na katero se mora pravosodni minister ozirati pri imenovanji notarjev, ker bi se inace kršil zakon.

Že § 591. obč. drž. zak. piše, da morajo oporočne priče razumeti jezik zapustnika, sicer je oporoka neveljavna, ker je prisostvovala neveljavna priča. Med najvažnejše notarske posle pa spadajo po §-u 70. do incl. 75. cit. not. reda poslednje volje. To, kar se zahteva za veljavnost oporoke od navadne priče, zahtevati mora zakon od notarja. Ker pa je notar po-

klican sestaviti oporoko in jej dati pravno obliko javne listine, mora biti večš popolnem deželnemu jeziku in še celo poznati mora različna narečja, da stranke natančno in točno razume.

Isto velja glede sestave vseh drugih notarskih listin (vide §-e 62. do incl. 66. cit. zakona.)

V izključno slovenskih krajih je nameščati notarje, ki so popolnem večši slovenščine, ker je drugače vsako uradovanje nemogoče in nezakonito; kajti v tacih krajih ni sodno zapri-seženih tolmačev, katerih bi se notar lahko vedno posluževal. Sploh pa je uradovanje s tolmači le izjemoma dovoljeno.

Po notarjih, neveščih slovenščine, prigodilo se je stran-kam največ nepotrebnih pravn in povzročala se je škoda, ki se ne da popraviti potom višje instance, kajti podpisana pogodba velja, naj je notar prav razumel stranke ali ne, ker je proti javni listini protidokaz jako težaven.

Radi tega zahteva § 12. not. reda, da mora imeti vsak notar če je v okolišu njegovega sedeža več jezikov v navadi, potrdilo od nadsodišča, v katerem teh jezikov sme napravljati notarske listine. To potrdilo se mu odvzame, če, sestavljajoč notarske listine, dela take pogreške, da se iz njih razvidi njegovo nezadostno znanje dotičnega jezika.

Tem bolje mora veljati to za čisto slovenske kraje, kjer je slovenščina izključno v navadi. Po smislu te določbe v takem kraju ne more biti nihče notar, ki jezika ni popolnem večš v besedi in pisavi in ni tega v polni meri pred svojim imenovanjem dokazal.

Končno hočemo še razrešiti vprašanje, na kateri podlagi naj nadsodišče razsoja o potrebni jezikovni znanosti in od kod naj se o tem pouči pravosodni minister pri imenovanjih.

Nadsodišča in ministerstvo nimajo neposredne vednosti glede jezikovne zmožnosti notarskih kandidatov. Z notarskimi kandidati pridejo nadsodišča večinoma le jedenkrat v dotiko, pri notarskem izpitu za nekaj ur, potem pa jih ne vidijo več. Po starem civilnem postopanju imela so pa nadsodišča priliko prepričati se vsaj o sposobnosti notarjev na podlagi sodnih spisov, ki so jim došla kakor II. instanci. Sedaj gredo pritožbe v izvenspornem postopanju, ki je kakor glavno polje notarjem

pridržano, na deželna in okrožna sodišča, a v III. instanci na najvišje sodišče. Vsled tega nimajo nadsodišča skoro nobene prilike razsojati o delovanji notarjev in notarskih kandidatov in nimajo prilike prepričati se o njihovem jezikovnem znanju in o drugih sposobnostih.

To je gotovo nedostatek, ki je na kvar nam posebno tam, kjer si moramo priboriti stopinjo za stopinjo na poti do ravnopravnosti.

Jedini poklicani organ je notarska zbornica. Ona ima v prvi vrsti v smislu not. reda nadzorstvo nad notarji in notarskimi kandidati. V medsebojnem občevanji in z drugimi stanovskimi tovariši zadobe zbornični člani najpopolnejšo sodbo o vseh sposobnostih posameznih tovarišev, sodbo, katere deželna sodišča in nadsodišča ne morejo zadobiti, ker nimajo prilike osebnega občevanja.

Radi tega je poklicana notarska zbornica po naredbi pravosodnega ministerstva z dne 31. oktobra 1878, št. 9172 v prvi vrsti pregledati kvalifikacijsko tabelo in v svojem predlogu izreči se o sposobnosti prosilcev. Zbornica ima poklic, izreči se glede vseh sposobnosti in posebno o jezikovnem znanji kompetenta. Njeno mnenje je tembolj uvaževanja vredno, ker pozna potrebe naroda, navade in običaje ter vé, kateri jezik je v tem ali onem okraju izključno v rabi. Ona je poklicana vsako polovičarsko znanje slovenščine na podlagi dejstev, ki jej pri revizijah pridejo pred oči, konstatovati in se o celotnem dobrem ali slabem uradovanji in delovanji notarjev in notarskih kandidatov izreči ter o tem od slučaja do slučaja posebno povodom namestitvenih predlogov obveščati nadsodišča in pravosodno ministerstvo.

Notarska zbornica je kakor avtonomno oblastvo navzgor in navzdol popolnem samostojna in neodvisna. Zbornica, koji je do tega, da v njenem okolišu nameščeni notarji na podlagi notarskega reda svoj posel uzorno opravljajo, bode strogo pazila na to, da vsi notarji znajo tudi popolnem jezik ljudstva, med kojim so poklicani uradovati. Take zbornice mnenje pa imej tudi veljavo. Njen izrek o sposobnosti in o jezikovni znanosti pač velja več, nego li na skrivnem in v naglici pridobljena spričevala; kajti opira se na dolgotrajna faktučna opazovanja,

katerih pa ne more ovreči nobeno, le za silo pridobljeno spričevalo.

Pravosodje zvršuje svoje naloge v praktičnem življenju, a v praktičnem življenju je treba, da ima vsak jurist jezik v popolni oblasti, kajti živa beseda, prav izpregovorjena in v pravem trenutku, zaleže več nego vse modrovanje potem, ko je prepozno. Kedor pa jezik sam težko lomi in se s težavo z ljudmi razume, spada tako malo na javno torišče pravosodja, kakor hromec na plesišče. I.

Iz pravosodne prakse.

Civilno pravo.

a) Gospodar je odgovoren za škodo, ki jo povzročé brez njegove krivde splašeni konji.

Tožiteljica A. St. je zahtevala od toženca A. S. odškodnino za poginolo kobilo in poškodovano konjsko opravo v znesku 334 gld. s pr. C. kr. okrajno sodišče v Ljutomeru je z razsodbo z dne 15. februvarija 1896, št. 542 ugodilo tožbeni zahtevi glede zneska 203 gld. 50 kr. iz naslednjih razlogov:

Tožba se opira na nastopni dejanski položaj:

Dne 16. februvarija 1895 sta tožiteljčina sina Jožef in Michael na dveh vozovih gnoj vozila iz tožiteljčinega bivališča v Bunčanih v njene gorice v Cubru. Ko sta se vračala, prišel je za njima v Radomerščaku toženčev hlapec Jakob S., sedeč na praznih saneh, v katere sta bila vprežena dva konja. Ta konja sta se splasila, a prvima dvema vozovoma se nekaj zaradi posebnosti ceste, nekaj pa zaradi tega ni bilo moči umakniti, ker sta sledeča konja pridirjala v najhujšem diru in ker nista imela zvoncev, ki bi bili prednja dva voznika pravočasno opozorili na pretečo nevarnost. S težka ušel je še prvi voznik s svojimi sanmi, drugi pa se je težko poškodoval. Toženčeva konja sta namreč skočila v diru na sani, pred njima bežeče; vsled tega je padel levi konj te uprege na tla, desni pa — rujava, 15½ pesti visoka, breja kobila — je vlekel celi zamot do bližnjega mostu, kjer sta se tožiteljčina konja prevrnila v potok tako, da je starejši konj obležal na